

Een nieuwe vorm van schuldloze aansprakelijkheid — Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door het vreedzaam gebruik van kernenergie.

Herman A. COUSY

Aspirant N.F.W.O.

1. Deze bijdrage neemt het tot haar bescheiden opdracht een overzicht te geven van de stand van zaken der nationale wetgeving (1) en internationale verdagen ter zake van de aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door het vreedzaam gebruik van kernenergie (2), alsmede de aandacht te vestigen op de belangrijke nieuwe beginselen die aan deze regeling ten grondslag liggen. Naast het, wegens de snelle uitbreiding van deze energietak geaccentueerde praktisch belang van de bestudeerde regelingen, bieden deze ook een theoretisch belang in de mate dat in vele daarvan een stelsel van aansprakelijkheid zonder schuld (objectieve aansprakelijkheid) wordt ingevoerd waarvan de beginselen en modaliteiten de aandacht van de jurist dienen te weerhouden in zijn rede van 1962 voor het Hof van beroep te Gent, vestigde Procureur-generaal J. Matthijs terecht de aandacht op « *het revolutionair kenmerk, of juist, de begrijpelijke onverenigbaarheid van de mogelijkheden en vereisten van de kernenergie met de verscheidene traditionele begrippen van ons publiekrecht en privaatrecht* » (3). Dit revolutionair karakter blijkt niet enkel uit het regime van kollektieve eigendom van nucleaire grondstoffen (artikel 197, Euratomverdrag) maar tevens, en meer nog dan zulks in 1962 het geval was, uit de aansprakelijkheidsregeling die sedertdien werd ingevoerd.

Vooraleer aan een en ander meer aandacht te geven is het nuttig de aard van het nucleair risico *de facto* toe te lichten alsmede een overzicht te

(1) Voor België : Wet van 27 juli 1962 betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid van het Studiecentrum voor Kernenergie, B.S. 7 augustus 1962, opgeheven door artikel 14 van de wet van 18 juli 1966, B.S. 23 augustus 1966.

(2) Nationale regelingen : U.S.A. : *Price-Anderson Amendment to Section 170 of the Atomic Energy Act*, 1957; Duitsland: *Atomgesetz* van 23 december 1959; Groot-Brittannië: *Nuclear Installations Licensing and Insurance Act*, 1959; Zwitserland : *Loi fédérale sur l'utilisation pacifique de l'énergie atomique et la protection contre les radiations* van 23 december 1959; Zweden : *Wet van 3 juni 1960*.

(3) MATTHIJS, J., *Aansprakelijkheid bij toepassing van kernenergie tot vreedzame doeleinden*, R.W., 1962-63, kol. 113 e.v., 116.

geven van de alles samengenomen verbazingwekkend snelle evolutie van deze nieuwe rechtstak (4).

I. BESCHRIJVING VAN HET NUCLEAIR RISICO (5).

2. Bepaalde elementen hebben de eigenschap hetzij spontaan, hetzij ten gevolge van een speciale behandeling een desintegratie van hun kern te ondergaan. Dit proces gaat gepaard met het vrijkomen van energie onder vorm van stralingen (radioactiviteit). Deze stralingen, van corpusculaire (α en β stralen) of electromagnetische aard (γ stralen) zijn, zoals X-stralen, ioniserende stralen wat betekent dat zij op hun traject doorheen de materie electronen ontrukken aan de atomen waardoor deze laatste van aard veranderen. Radioactieve isotopen worden gebruikt voor industriële, commerciële, landbouwkundige en wetenschappelijke doeleinden (radiografie, gamagrafie, sterilisatie, gebruik van tracers enz.).

In 1939 werd ook de mogelijkheid ontdekt een grote hoeveelheid energie onder vorm van warmte vrij te maken door een kettingreactie te veroorzaken van kernsplittingsen van bepaalde stoffen (Uranium 235, Plutonium 209 en 241, Uranium 233). Dit procédé wordt niet alleen aangewend in de zgn. atoombom, maar ook tot vreedzame doeleinden zoals het ontwikkelen van elektrische energie en het produceren van drijfkracht.

De gevaren die aan het vreedzaam gebruik van kernenergie verbonden zijn, zijn derhalve dubbel. Schade kan ontstaan wanneer zich in een met splijtbare stoffen boven het kritieke niveau geladen kernreactor een ongewilde of ongecontroleerde kettingreactie voortdoet onder de vorm van een ontploffing (*accidents de criticité*). Maar ook buiten dergelijke kritieke omstandigheden kunnen ioniserende stralingen van radioactieve stoffen schade veroorzaken, hetzij door rechtstreeks het menselijk organisme aan te tasten, hetzij door voorwerpen te besmetten die daardoor gevaarlijk en onbruikbaar worden.

(4) Uit de zeer uitgebreide literatuur wezen enkel algemene standaard- en verzamelwerken vernoemd : STASON, ESTEP, PIERCE, *Atoms and the law*, 1959 ; PIERARD, J.P., *Responsabilité Civile, Energie Atomique et Droit Comparé*, Brussel, 1963 : *Aspects du Droit de l'Energie Atomique*, Tome I, Editions du Centre Nationale de la Recherche Scientifique, Paris, 1965 (hierna : «*aspects*»); *Droit Nucléaire Européen*, P.U.F., Paris, 1968.

(5) HEBERT, J., *Juris Classeur*, Responsabilité civile, artt. 1382-1383, Tw. *Risque Nucleaire*.

3. Aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door kernongevallen vormt problemen omwille van de bijzondere eigenschappen die aan het nucleair risico verbonden zijn (6).

Vooreerst zij erop gewezen dat lichamelijke schade, rechtstreeks of onrechtstreeks veroorzaakt, steeds de klemtoon van de bekommernis draagt. Met uitzondering van de mogelijke vernietiging van de kernreactor ingeval van ontploffing bestaat goederenschade meestal niet in vernietiging maar in besmetting zodat de eigenlijke schade zich eerst realiseert bij aantasting van een menselijk organisme (7). Het nucleair risico kenmerkt zich verder door het feit dat in de wereld van het atoomruimte en tijd bijzonder grote dimensies aannemen, dat de door ioniserende stralingen veroorzaakte schade weinig specifiek is (leucemie, kanker, genetische afwijkingen) en te wijten is aan stralingen die niet waarneembaar zijn tenzij door middel van bijzondere apparatuur. De dimensies in de ruimte en in de tijd van het atoomrisico zijn inderdaad zéér uitgebreid (8). Genetische schade bijvoorbeeld komt slechts tot uiting na de besmetting van de voorouder (9). Trouwens, tenzij de straling zeer sterk is geweest veroorzaken ioniserende stralen typisch slechts schade dan na een zekere latente incubatieperiode. En de gevolgen van een kernongeval laten zich natuurlijk allerminst beperken door nationale of geografische grenzen. Omwille van het moeilijk waarneembaar karakter van ioniserende stralingen alsmede omwille van het feit dat de typisch nucleaire schade ook aan niet nucleaire oorzaken kan te wijten zijn wordt het bewijs van het causaliteitsverband tussen schade en kernongeval tenzeerste bemoeilijkt (10). Bovendien zal het vaak ook onmogelijk zijn zich op fout te beroepen aangezien we ons hier bevinden op een grensgebied waar ongevallen veelal te wijten zijn aan een onvoldoende ver gevorderde stand van de wetenschap in plaats van aan onvoorzichtigheid (11).

Kernenergie is potentieel bijzonder krachtig. Het gebruik van een aan

(6) Ook om andere redenen, en namelijk omwille van de collectivistische tendenzen die erin aanwezig zijn vormt het atoomrecht een uitzonderingsrecht: zie MATTHIJS, J., o.c., kol. 113 e.v.

(7) Symptomatisch wordt in het verder te bespreken Verdrag van Parijs de schade die naar aanleiding van een kernongeval aan een kernreactor of vervoermiddel van splijtbare stoffen niet vergoed (artikel 3, b van het verdrag).

(8) RODIERE, R., *Responsabilité civile et Risque atomique*, Revue Internationale de droit comparé, 1959, blz. 505-518, nr. 3.

(9) HEBERT, J., *Application aux cas particuliers des dommages subi par l'enfant conçu et les dommages génétiques d'origine nucléaire*, Droit nucléaire Européen, blz. 21 e.v.

(10) PELZER, N., *Problèmes posés par l'établissement du lien de causalité entre l'accident et le dommage nucléaire*, Droit Nucléaire Européen, blz. 41-58; VISSER 't HOOFT, P.Ph., *Dommages directs et indirects après un accident nucléaire*, J.T., 1966 blz. 609 e.v.

(11) DALQ, R., *Traité de la Responsabilité Civile*, in *Nov.*, Bd. V, dl. II, 1962, nr. 4321.

menselijke controle ontsnappende energie wordt traditioneel met bijzondere aansprakelijkheid gesanctioneerd (12). In het geval van kernenergie komt daarbij dat de gevolgen van een ongeval catastrofische dimensies kunnen aannemen (13). En ofschoon de probabiliteit van dergelijke ongevallen klein blijkt te zijn (14) blijft de reminiscentie aan de catastrofale gevolgen van het gebruik van atoomwapens levendig. De internationale publieke opinie werd erdoor gesensibiliseerd voor de noodzaak van een bijzondere regeling van dit risico, regeling welke zich dan ook in de loop van een vrij korte tijd ontwikkelde.

II. HISTORIEK VAN DE NATIONALE EN INTERNATIONALE REGELINGEN.

4. Tegenover de bijzondere aan de exploitatie van kernenergie verbonden gevaren bleek het gemeenrecht inzake aansprakelijkheid voor onrechtmatige daad onaangepast te zijn (14). De nieuwe regeling moest een compromisoplossing worden tussen de belangen van de mogelijke slachtoffers die een versoepeling van het bewijsrecht en een verzwaaring van aansprakelijkheid behoeven en anderzijds te belangen van een in haar kinderschoenen staande, doch nuttig geachte kernindustrie. De juiste uitbalancerings van deze vaak tegenstrijdige belangen sferen vormde het voornaamste object van de verschillende regelingen die op nationaal en internationaal vlak tot stand kwamen. Eenvormigheid of harmonisatie was noodzakelijk met het oog op de internationale samenwerking van verzekeringsmaatschappijen teneinde de hoge bedragen te kunnen verzekeren.

5. De regimes die in de nationale wetgevingen vervat liggen kunnen *grosso modo* in twee categorieën worden ingedeeld. Er is de wetgeving waarin het gemeenrecht inzake onrechtmatige daad ongewijzigd toepasselijk blijft maar waarin de kernindustrie verplicht wordt een financiële dekking aan te leggen om de opgelopen aansprakelijkheid na te komen en waarin ook staatsstussenkomst wordt voorzien. Tot dit type behoorde de inmiddels niet meer van kracht zijnde Belgische wet van 27 juli 1962 (15). Het Studiecentrum voor Kernenergie werd door deze wet verplicht door middel van verzekering of van persoonlijke zekerheden een finan-

(12) Cfr. voor België de bijzondere aansprakelijkheid voor het gebruik van elektrische energie (art. 18 van de wet van 10 maart 1925).

(13) Cfr. de Memorie van Toelichting bij het verder te bespreken Verdrag van Parijs, opgenomen in *Aspects*, blz. 273 e.v. (hierna geciteerd als «Memorie van Toelichting»), nr. 1.

(14) PIERARD, J.-P., o.c., blz. 105-131 ; DALQ, R.O., *Traité*, DI. II, nr. 4333.

(15) Wet van 27 juli 1962 betreffende de burgerlijke aansprakelijkheid van het Studiecentrum voor Kernenergie, B.S. 7 augustus 1962, opgeheven door art. 14 van de wet van 18 juli 1966, B.S. 23 augustus 1966.

ciële waarborg aan te leggen tot dekking van de eventueel opgelopen aansprakelijkheden, en dit ten belope van 500 miljoen frank (16). Voor het geval dat de opgelopen aansprakelijkheden dit bedrag overtroffen voorzag de wet een onbeperkte aanvullende staatstussenkomst (17). Ook de Amerikaanse wetgeving (*Price-Anderson Amendment to section 170 of the Atomic Energy Act*) behoort tot deze groep. Het basisprincipe ervan bestaat hierin dat de machtiging tot exploitatie van een kernenergiebedrijf slechts verleend wordt zo een wisselbaar bedrag van financiële waarborg tot dekking van eventuele aansprakelijkheden werd bewezen en de tussenkomst van de overheid werd verzekerd door middel van vrijwaringsovereenkomsten met de *Atomic Energy Commission* (18). Tot de andere groep behoren o.m. de Duitse, Britse, Zweedse en Zwitserse wetgevingen (19). Hierin wordt het gemeenrecht inzake onrechtmatige daad terzijde geschoven ten voordele van een stelsel van foutloze aansprakelijkheid (causale aansprakelijkheid) met een variërende maximumgrens van aansprakelijkheid en een in omvang beperkte suppletieve staatstussenkomst.

6. Op internationaal vlak hebben in het totaal vier multilaterale verdragen het licht gezien in verband met de aansprakelijkheid voor het vreedzaam gebruik van kernenergie in vaste installaties en voor doeleinden van voortdrijving van schepen.

Een eerste kwam tot stand in het kader van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (20). Onder toezicht van het in het kader van deze organisatie opgerichte « *Comité Spécial de l'Energie Atomique* » kwam na een drietal jaar een ontwerpverdrag klaar dat op 29 juli 1960 te Parijs werd ondertekend door zestien van de achttien leden van de organisatie. Het verdrag (hierna OESO-Verdrag of Verdrag van Parijs genoemd) zou nog vóór zijn inwerkingtreding worden gewijzigd (cfr. *postea* dit nummer, *in fine*).

Zoals verder wordt aangetoond wordt door het Verdrag van Parijs op verschillende punten verwezen naar het nationaal recht der contracterende partijen voor aanvulling en vervollediging. Op initiatief van de Euratomcommissie werd ook deze aanvullende regeling op eenvormige

(16) Artikel 1, 2, 3 en 9 van de wet ; PIERARD, J.P., o.c., biz. 240 e.v.

(17) In zoverre de voorziene staatstussenkomst onbeperkt is in bedrag, vormt de Belgische wet een unicum tussen de systemen waarin een bij de wet beperkte tussenkomst wordt voorzien (cfr. de Amerikaanse *Price-Anderson Amendment*) en de systemen waar het bedrag van de staatstussenkomst voor elk geval afzonderlijk volgens de noden en de mogelijkheden wordt bepaald (cfr. de Zweedse en Zwitserse wet).

(18) In recente jaren is deze instelling onderhevig aan contestatie, niet omwille van het door haar gevoerde beleid, dat zéér efficiënt blijkt, maar omdat de A.E.C. belast is met de conflicterende opdrachten de atoomindustrie te bevorderen en deze tegelijk te controleren als « *regulating authority* » ; zie *Newsweek*, 4 januari 1971.

(19) Cfr. voetnoot 2. Men vindt de in het Frans vertaalde teksten van de wetten bij PIERARD, J.P., o.c., passim.

(20) Toen nog : "Europese organisatie voor economische samenwerking" geheten.

wijze vastgelegd door een internationaal verdrag waartoe alle OESO-leden (ook niet-Euratomleden) konden toetreden. Dit resulteerde in de ondertekening op 31 januari 1963 van het aanvullend Verdrag van Brussel. Ook dit verdrag werd reeds gewijzigd (21).

Beide voorgaande verdragen werden op regionaal vlak gesloten. Door het Internationaal Agentschap voor Atoomenergie, gespecialiseerde instelling bij de Verenigde Naties, werd op 29 april 1963 een diplomatieke conferentie te Wenen bijeengeroepen, waar op 21 mei 1963 een tekst werd aangenomen die hierna als het Weense Verdrag wordt aangeduid (22).

Het weze opgemerkt dat de Conventies van Parijs en Brussel enerzijds, en de Weense Conventies anderzijds niet tegenstrijdig zijn spijts zekere verschillen in hun grondopvatting. Daar waar de eerste twee verdragen er blijkens hun preambule op gericht zijn de nationale wetgevingen te harmoniseren en de fundamentele toepasselijke regelen te unifiëren is het Weense Verdrag er overeenkomstig zijn preambule op gericht de toepassing van minimanormen te waarborgen (23).

In artikel XVII van het Weense Verdrag wordt uitdrukkelijk de wil te kennen gegeven géén afbreuk te doen aan het eerder gesloten Parijse Verdrag. Teneinde conflicten te voorkomen en de goedkeuring door OESO-leden van het Weense Verdrag mogelijk te maken, werden door deze laatste op 28 januari 1964 twee protocollen gesloten tot aanvulling van het Parijse en Brusselse Verdrag (24).

7. Tenslotte dient ook nog het Brusselse Verdrag van 25 mei 1962 betreffende de aansprakelijkheid van exploitanten van nucleaire schepen vermeld te worden (25). De grondbeginselen ervan stemmen in grote mate overeen met die van de regelingen van de aansprakelijkheid van de exploitanten van vaste installaties. Het werd door géén land dat met kernenergie aangedreven schepen bezit ondertekend zodat het tot nog toe enkel een theoretische waarde bezit. Het wordt hier niet verder besproken (25 bis).

(21) Men vindt de teksten van het Verdrag inzake wettelijke aansprakelijkheid op het gebied van de kernenergie opgemaakt te Parijs op 29 juli 1960 en van het aanvullend Verdrag en bijlage, opgemaakt te Brussel, op 31 januari 1963 in het Staatsblad van 23 augustus 1966, 8463 e.v.

(22) Men vindt de tekst van het verdrag in *Aspects*, blz. 309-324.

(23) LAGORCE, M., *Etude comparative des conventions O.C.D.E. et A.I.E.A. sur la Responsabilité Civile dans le domaine de l'énergie nucléaire*, *Aspects*, blz. 92 e.v.

(24) B.S. 23 augustus 1966. Men bemerke dat in beide protocollen de bekrachtiging van het hoofdverdrag afhankelijk wordt gesteld van de bekrachtiging van de protocollen.

(25) Men vindt de tekst van het Verdrag in *Aspects*, blz. 327 e.v.

(25 bis) Voor de inwerkingtreding van het Verdrag is nodig de bekrachtiging door twee staten waarvan tenminste één een «vergunningverlenende staat» moet zijn. De Verenigde Staten en Rusland hebben het verdrag niet ondertekend omdat het op oorlogsschepen toepasselijk is. Duitsland zal waarschijnlijk het eerste land zijn, dat nucleaire schepen in de vaart heeft, om het verdrag te ratificeren: een goedkeuringswet is in voorbe-

8. Samenvattend ziet de situatie voor België er op dit ogenblik als volgt uit. De Verdragen van Parijs en Brussel, alsmede de hun wijzigende protocollen, werden bij wet van 1 augustus 1966 goedgekeurd (26). Op 3 augustus werden het Verdrag van Parijs en het bijhorend Protocol door België bekrachtigd. Slechts op 1 april 1968 traden deze verdragen in werking (27). Het Brussels Verdrag zal in werking treden op 4 december 1974 vermits het vereiste quorum van zes bekrachtigingen werd bereikt. Het Weense Verdrag werd tot nog toe niet door België ondertekend (28).

Verder moeten vermeld worden, de wet van 18 juli 1966 houdende vaststelling van bepaalde maatregelen tot onmiddellijke toepassing van het Verdrag van Parijs en van het toegevoegde Protocol (29) en de overeenkomst tussen België en Frankrijk betreffende de radiologische bescherming in verband met de installaties van de kerncentrale in de Ardennen, ondertekend te Parijs op 23 december 1966 (30).

reiding. Nederland heeft onlangs het verdrag goedgekeurd bij wet van 24 oktober 1973, (zie hieromtrent *Ars Aequi*, 1974, nr. XXIII, blz. 108-112).

België heeft het verdrag tot op heden nog niet goedgekeurd. Onder de vorige legislatuur bestond er wel een voorontwerp van interne wet betreffende deze materie. Na het advies van de Raad van State in 1971 werd de neerlegging ervan uitgesteld. Wellicht wou men overlappingsen tussen de interne wet en het verdragsregime vermijden.

De regeling van het verdrag (en van het interne wetsontwerp) stemmen in grote mate overeen met deze van de Verdragen van Parijs, Brussel, en Wenen, die betrekking hebben op landinstallaties. Dezelfde basisprincipes worden hier teruggevonden: objectieve aansprakelijkheid van de exploitant, kanalisatie, beperking van het maximumbedrag en staatstussenkomst.

Volledigheidshalve weze melding gemaakt van de Belgische gelegenheidswet van 9 augustus 1963 (B.S., 8 oktober 1963) gestemd naar aanleiding van het bezoek van de N.S. SAVANNAH aan Belgische havens (zie ook K.B. 17 september 1965, B.S., 25 september 1965, houdende verhoging van het maximumbedrag).

Over de aansprakelijkheid van exploitanten van nucleaire schepen in het algemeen zie o.m. KÖNZ, P., *La Responsabilité des Exploitants de Navires Nucléaires, La conférence Diplomatique de Bruxelles*, in *Aspects*, blz. 223-231; COLLIARD, C.A., *La Convention de Bruxelles relative à la Responsabilité des Exploitants de Navires Nucléaires*, in *Aspects*, blz. 233-245.

Voor België zie o.m. CARTON DE TOURNAI, R. en VAN DER MEERSCH, P., *Précis des Assurances Terrestres en Droit Belge*, Dl. II, *Contrats Particuliers*, Brussel, 1970, nrs. 684-699, met omstandige literatuuropgave in nr. 697.

(26) B.S. 23 augustus 1966, 8463. Over de omstandigheden van het totstandkomen van deze wet zie: VINCINEAU, M., *La responsabilité civile en matière de dommages nucléaires, Législation belge et Conventions Internationales*, *Revue Belge de droit international*, 1969, blz. 226. Twee uitvoeringsbesluiten van deze wet dateren van 22 augustus 1968 (B.S., 5 november 1968).

(27) Het verdrag blijft van kracht gedurende een periode van tien jaar en daarna gedurende opeenvolgende periodes van vijf jaar behoudens opzegging door een staat aan het einde van elke periode (art. 22 van het Verdrag).

(28) VINCINEAU, M., o.c., blz. 241.

(29) B.S., 23 augustus 1966, 8491.

(30) B.S., 7 maart 1967, 2276.

Volledigheidshalve moet ook melding gemaakt worden van het K.B. van 28 februari houdende het algemeen reglement op de bescherming van de bevolking en van de werknemers tegen het gevaar voor ioniserende stralingen (30 bis). Het werd uitgevaardigd in uitvoering van de wet van 29 maart 1958 betreffende de bescherming van de bevolking tegen ioniserende stralingen (30 ter) en in overeenstemming met de richtlijnen van de Raad van Euratom van 2 februari 1959 tot vaststelling voor de bescherming van de gezondheid der bevolking en der werknemers tegen de aan ioniserende stralingen verbonden gevaren. Het reglement bevat een preventieve wetgeving gebaseerd op een stelsel van vergunningen en controle op het vervaardigen, vervoeren, gebruiken en bewaren van apparaten, installaties of stoffen die ioniserende stralingen kunnen verspreiden en dit zowel in de industriële, commerciële, wetenschappelijke als geneeskundige sektor.

III. DE REGELING VAN HET VERDRAG VAN PARIJS (31).

9. Toepassingsgebied — Territoriaal is het bijzonder, door het verdrag ingestelde regime van aansprakelijkheid niet toepasselijk op de ongevallen die zich voordoen op het grondgebied van een niet-contracterende partij noch op de nucleaire schade aldaar ondergaan tengevolge van een onder het verdrag vallend ongeval behoudens tegenstrijdige bepalingen in de nationale wetgeving van het land waar zich de installatie van de aansprakelijke exploitant bevindt (artikel 2, Verdrag van Parijs) (32). Het verdrag is slechts toepasselijk op kernongevallen die zich voordoen in bepaalde kerninstallaties of in verband met deze installaties of tijdens het vervoer van nucleaire stoffen die in het verdrag bepaald zijn. Als *kernongeval* wordt beschouwd, een schadebrengend feit of een opeenvolging van zulke feiten met dezelfde oorzaak mits deze feiten of de daardoor veroorzaakte schade voortkomen uit, of het gevolg zijn van de radioactieve eigenschappen van splijtstoffen of radioactieve produc-

(30 bis) *B.S.*, 16 mei 1963. Het staatsblad van dezelfde datum bevat twee K.B.'s van 28 februari 1963 en van 15 maart 1963 houdende wijziging van het Algemeen Reglement van de Arbeidsbescherming.

(30 ter) *B.S.*, 30 april 1959.

(31) Bij de beschrijving van het regime van nucleaire aansprakelijkheid wordt uitgegaan van het Parijse Verdrag zoals gewijzigd en aangevuld bij Protocol van 1964. Desgevallend wordt naar de aanvullende regeling van het Verdrag van Brussel verwezen en wordt met de regeling van het Weense Verdrag vergeleken.

(32) Art. 6 voorziet een geval waarin de exploitant toch voor een dergelijk ongeval aansprakelijk kan gesteld worden, namelijk wanneer een persoon die zijn hoofdbedrijf heeft op het grondgebied van een Verdragsluitende Partij de slachtoffers vergoed heeft op grond van een internationale overeenkomst op het gebied van het vervoer; deze persoon heeft dan een verhaalsrecht tegen de exploitant.

ten of afvalstoffen (artikel I, a, i) (33). Indien derhalve een schadebrennend feit van klassieke aard een schade veroorzaakt die aan ioniserende stralingen te wijten is of omgekeerd, indien een nucleair ongeval oorzaak is van gewone schade, is het bijzonder verdragsregime toepasselijk (34). Indien de schade tegelijk veroorzaakt wordt door een kernongeval en een klassiek ongeval en indien het moeilijk is de schade aan het ene of andere ongeval toe te schrijven wordt de schade in zijn geheel als een door een kernongeval veroorzaakte schade behandeld.

Met *kerninstallaties* worden bedoeld, reactoren met uitzondering van die welke deel uitmaken van vervoermiddelen (35), fabrieken voor de behandeling en vervaardiging van splijtbare stoffen, fabrieken voor de scheiding van isotopen van splijtstoffen, fabrieken voor het opwerken van bepaalde splijtstoffen, inrichtingen voor de opslag van splijtbare stoffen met uitzondering van de opslag die verband houdt met het vervoer van die stoffen of andere door de Bestuurscommissie van het Europees Agentschap voor Kernenergie aan te wijzen installaties waarin zich splijtstoffen of radioactieve producten of afvalstoffen bevinden (artikel I, a, ii). Bepaalde bewerkingen zoals het ontginnen en het concentreren van uraniumertsen alsmede het bewaren, bewerken of vervoeren van natuurlijk of verarmd uranium worden als volkomen ongevaarlijk beschouwd voor het groot publiek en vallen buiten het toepassingsgebied van de conventies. Vallen er ook buiten, de installaties waar zich kleine hoeveelheden splijtbaar materiaal bevinden zoals researchlaboratoria. Aangezien het zich voordoen van catastrofes er onmogelijk wordt geacht, wordt ook het gebruik van radioisotopen voor industriële, commerciële, medische of wetenschappelijke doeleinden uitgesloten, althans voor zover zij zich niet in een kernreactor bevinden (36).

10. Het basisbeginsel van de aansprakelijkheidsregeling: objectieve aansprakelijkheid — Door het Verdrag van Parijs wordt naar het voorbeeld van een aantal nationale wetgevingen (cfr. antea, nr. 5) een stelsel van foutloze aansprakelijkheid ingevoerd (37). Aansprakelijkheid is derhalve voorhanden op de enkele voorwaarde dat het causaal verband tussen de schade en het kernongeval wordt aangetoond. De grenzen van deze aansprakelijkheid vindt men in artikel 9 van de Conventie waar exonерatie van aansprakelijkheid wordt voorzien voor het geval dat een

(33) In het Verdrag van Parijs wordt volgende terminologie vastgesteld: splijtbare stoffen (*substances nucléaires*) omvat splijtstoffen (*convertibles nucléaires*) en radioactieve producten en afvalstoffen.

(34) Memorie van Toelichting, nr. 8.

(35) Waarvoor zoals gezien een bijzonder regime werd voorzien wat betreft nucleaire schepen: Conventie van Brussel, 25 mei 1962.

(36) Memorie van Toelichtingen, nr. 11.

(37) Men bemerkte dat het Verdrag van Parijs enkel spreekt over het bewijs van het verband tussen schade en ongeval (art. 4). Het Brussels Verdrag daarentegen spreekt van objectieve aansprakelijkheid (art. 2).

kernongeval te wijten is aan een gewapend conflict, vijandelijkheden, burgeroorlog, opstand of, behoudens tegenstrijdige bepaling in de nationale wetgeving, een ernstige natuurramp van uitzonderlijke aard (38). De klassieke verweermiddelen zoals overmacht en fout van een derde komen in deze lijst niet meer voor. Of de fout van het slachtoffer aanleiding geeft tot ontheffing of verdeling van aansprakelijkheid wordt in het verdrag niet rechtstreeks beantwoord. In de Memorie van Toelichting wordt voor het antwoord op deze vraag naar het nationale recht verwezen (39).

11. Kanalisatie van aansprakelijkheid.

Ongetwijfeld is het merkwaardigste organisatorisch principe van de aansprakelijkheid voor nucleaire schade dat van de exclusieve aansprakelijkheid of de kanalisatie van de aansprakelijkheid op een persoon: de exploitant van de kerninstallatie waar het kernongeval zich voordoet. *Exploitant* van een kerninstallatie is de persoon die door het bevoegde gezag als zodanig werd aangewezen of erkend (art. 1, a, vi).

Overeenkomstig artikel 4 van de Belgische wet van 18 juli 1966 wordt de erkenning als exploitant verleend onder zekere voorwaarden, door de Koning (40).

Men onderscheidt de juridische of rechtstreekse kanalisatie en de economische of indirecte kanalisatie van de aansprakelijkheid (41).

Economische kanalisatie is het systeem dat werd opgenomen in het Amerikaanse *PRICE-ANDERSON Amendment*. De exploitant wordt er verplicht zich te verzekeren en voor de eventuele aansprakelijkheid boven het verzekerde bedrag een *Indemnification Agreement* met de *Atomic Energy Commission* af te sluiten. In één en ander worden door middel van de zgn. « *hold harmless clause* » niet alleen de aansprakelijkheid van de exploitant-verzekeringnemer gedekt, maar tevens die van elke andere persoon die overeenkomstig het gemeen recht, dat ongewijzigd toepasselijk blijft, aansprakelijk zou worden gesteld.

Het beginsel der rechtstreekse of juridische kanalisatie van aansprakelijkheid werd in verband met het gebruik van kernenergie voor het eerst voorgesteld in een gezamenlijke studie van de Harvard Law School en de Atomic Industrial Forum (42). In een dergelijk stelsel wordt alle in ver-

(38) In de Belgische wet van 18 juli 1966 komt géén dergelijke tegenstrijdige bepaling voor.

(39) Memorie van Toelichtingen, nr. 48.

(40) Zo bijvoorbeeld wordt bij K.B. van 2 oktober 1967, *B.S.*, 6 oktober 1967, het Studiecentrum voor Kernenergie erkend als exploitant van de kerninstallaties gelegen te Mol.

(41) HEBERT, J., *La responsabilité dans le domaine de l'énergie nucléaire*, J.C.P., 1966, I, 1979. HEBERT, J., *La loi n° 68-943 du 30 octobre 1968, relative à la responsabilité civile dans le domaine de l'énergie nucléaire*, J.C.P., 1969, I, 2232.

(42) *Financial Protection against Atomic Hazards: The International Aspects*, New York, 1958; *International Problems of Financial Protection against nuclear Risk. A study under the Auspices of Harvard Law School and Atomic Industrial Forum*, New York, 1959. De bedoeling lag voor daardoor de Amerikaanse export van kernreactoren en kernmaterialen

band met een kernongeval opgelopen aansprakelijkheid gekanaliseerd op één persoon (beginsel van de exclusieve aansprakelijkheid). De slachtoffers kunnen zich derhalve enkel tegen de exploitant richten en zij die overeenkomstig het gemeen recht aansprakelijk zouden zijn worden ervan ontheven (leveranciers, bouwers, onderhoudsdiensten, enz.). Anderzijds zal de exploitant in principe niet over een verhaalsrecht (*droit de recours*) tegen een derde beschikken voor de door hem opgelopen aansprakelijkheid (43).

12. Het verdrag van Parijs volgt, naar het voorbeeld van een aantal nationale wetgevingen (44), het systeem van de juridische kanalisatie van de aansprakelijkheid. Voor schade veroorzaakt door een kernongeval is niemand anders aansprakelijk dan de exploitant (art. 6,b). Deze bepaling doet, aldus het Verdrag, evenwel geen afbreuk aan de bepalingen van de internationale verdragen betreffende de aansprakelijkheid in verband met het vervoer van nucleaire materialen (*ibidem*). Op de regel dat de exploitant geen verhaalsrecht heeft tegen derden voor de schadevergoeding die hij aan de slachtoffers betaalde, bestaan twee uitzonderingen. Indien de schade het gevolg is van een handelen of nalaten met het oogmerk schade te veroorzaken heeft de exploitant een verhaalsrecht tegen de natuurlijke persoon die zo handelde (art. 6,f,i). Men bemerke dat het beginsel *Respondeat superior* hier bewust terzijde werd geschoven en dat namelijk geen verhaalsrecht bestaat tegen de aansteller (werkgever) van de auteur van de schade. Daardoor komt nogmaals de bedoeling tot uiting de leveranciers van kernmaterialen tegen elke mogelijke aansprakelijkheid te beschermen (45).

Een verhaalsrecht bestaat ook voorzover zulks uitdrukkelijk bij overeenkomst werd bepaald (art 6, f, ii). Dergelijke clausules schijnen evenwel niet tot de internationale handelspraktijk te behoren (46).

Indien de aansprakelijkheid van meerdere exploitanten in het gedrang komt, zijn zij hoofdelijk aansprakelijk, en de onderlinge verdeling gebeurt volgens de beginselen van het gemeen recht (47).

13. Samen met het beginsel van de objectieve aansprakelijkheid vormt de kanalisatie de meest merkwaardige inbreuk op het gemeenrecht inzake de onrechtmatige daad.

naar Europa te bevorderen : FISCHERHOF, H., *Essai d'une théorie juridique de la canalisation de la responsabilité sur l'exploitant d'une installation nucléaire*, Droit Nucléaire Européen, blz. 111 e.v.

(43) DEMOURES, J., *La responsabilité de l'exploitant nucléaire au regard de la réglementation Française de la Responsabilité civile*, Droit Nucléaire Européen, blz. 121 e.v.

(44) Zie nr. 5.

(45) Memorie van Toelichting, nr. 19.

(46) ARANGIO-RUIZ, G., *Some International Legal Problems of the Civil Uses of Nuclear Energy*, Recueil des Cours de l'Académie de droit international de Le Haye, nr. 107, 1962, blz. 449-638, en 485.

(47) Memorie van Toelichting, nr. 20.

Door de Memorie van Toelichting wordt deze inbreuk in vrij summiere bewoordingen als volgt beantwoord (48) : vooreerst ligt de bedoeling voor, de moeilijkheden te vermijden die met veelvuldige vorderingen tegen verschillende aansprakelijken verbonden zijn. Een tweede reden wordt gevonden in het feit dat een vermenigvuldiging van de aansprakelijkheid ook een vermenigvuldiging van de verzekering meebrengt ; vermenigvuldiging die dan, zoniet onmogelijk, dan toch zeer moeilijk te vinden zou zijn.

Beide argumenten lijken eerder nogal zwak om zulk een zo belangrijke theoretische afwijking van het aansprakelijkheidsrecht te rechtvaardigen (49). Dat het risico niet onverzekerbaar is bij gebreke aan juridische kanalisatie blijkt uit het Amerikaanse voorbeeld en door middel van de rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar worden de nadelen van veelvuldige litigatie vermeden.

Juridische kanalisatie van aansprakelijkheid is een novum in ons recht. Een zekere verwantschap wordt soms gezocht in de figuur van de aansprakelijkheid van de aansteller voor fouten van zijn aangestelden en van de aansprakelijkheid van de staat voor fouten van zijn organen (50).

In het beginsel *Respondeat Superior* (art 1384 B.W.) vinden we afwenteling van aansprakelijkheid van de aangestelde op de aansteller doch daar blijft het bij. De eiser kan zich ook tegen de aangestelde keren en de aansteller behoudt een verhaalsrecht op de aangestelde voor de door hem vergoede schade (51). Er bestaat dus geen kanalisatie van aansprakelijkheid in die zin dat een verhaal op de aansteller facultatief en niet definitief is.

Eenzelfde opmerking betreft de aansprakelijkheid van de Staat voor fouten van zijn organen. In de mate dat in de praktijk de Staat enkel een verhaal uitoeft tegenover zijn ambtenaarorgaan ingeval van zware fout van deze laatste bestaat evenwel hier een zekere interne kanalisatie (52). Beide figuren hebben trouwens een andere grondslag en *ratio legis*. De aansprakelijkheid van de aansteller of de Staat steunt op een vermoeden van fout of op de leer der substitutie (53). De aansprakelijkheid van de nucleaire exploitant is gesteund op het feit dat hij het best geplaatst is om het gehele risico te verzekeren : *Assurance oblige* (54) !

(48) Memorie van Toelichting, nr. 15.

(49) FISCHERHOF, H., o.c., blz. 117 ; ARANGIO-RUIZ ; o.c., blz. 585 e.v.

(50) MAST, A., *Overzicht van Belgisch Administratief Recht*, nrs. 454-469.

(51) MAZEAUD, H., en L., en TUNC, A., *Traité théorique et pratique de la responsabilité civile*, 1965, nr. 927.

(52) De regel van het Hof van Cassatie (3 oktober 1955, *R.C.J.B.*, 1958, blz. 38, met noot van GOOSSENS, C., volgens dewelke de ambtenaar ook voor zijn lichtste fout instaat wordt inderdaad niet toegepast ; zie MAST, A., o.c., nr. 462.

(53) MAZEAUD, H., en L., en TUNC, A., o.c., nrs. 928 e.v.

(54) VAN GERVEN, W., *De invloed van de verzekering op het verbintenissenrecht*, R.W., 1962-1963, kol. 777 e.v.

De aansprakelijkheid van de aansteller als bijkomende mogelijkheid naast die van de aangestelde bestaat in het belang van het slachtoffer. De kanalisatie van de nucleaire aansprakelijkheid bestaat in het belang van de nucleaire bouwers en leveranciers.

14. Wat derhalve de aansprakelijkheid van de exploitant van een kerninstallatie kenmerkt is het exclusief en definitief karakter ervan : hij alleen kan aansprakelijk gesteld worden en hij beschikt over geen verhaalsrecht. Het corollarium hiervan is dat leveranciers of constructeurs van kernreactoren ongesanctioneerd fouten kunnen begaan waarvoor zij normaal aansprakelijkheid moeten dragen. Dit is op zichzelf niet zo erg vermits er andere middelen ter beschikking staan (zoals penale aansprakelijkheid of administratieve sancties) om het repressief karakter van een systeem van burgerlijke aansprakelijkheid te vervangen.

De vraag is of deze discriminatie gerechtvaardigd is ; of het nucleaire risico voldoende eigen kenmerken vertoont om een dergelijk bijzonder regime te verkrijgen. De noodzaak de nucleaire industrie te beveiligen tegen de voor haar voortbestaan mogelijks fatale aansprakelijkheden moet afgewogen worden tegen de ernst van de inbreuk die op de traditionele opvattingen inzake aansprakelijkheid wordt gepleegd.

15. Er werd reeds op gewezen dat de besproken regeling het resultaat is van een voorzichtige uitbalancerings van de belangen van de mogelijke slachtoffers van de jonge kernindustrie. Aldus wordt de verzwarende van de aansprakelijkheid van de exploitant (objectieve aansprakelijkheid en kanalisatie) gekompenseerd door bepalingen die ertoe strekken het risico binnen verzekerbare perken te houden. Vandaar maatregelen zoals het vaststellen van een maximumbedrag van aansprakelijkheid, het beperken van de duur ervan, en het voorzien van een staatstussenkomst.

16. Beperking van het maximumbedrag van aansprakelijkheid. In de artikelen 7 a en b van het Verdrag van Parijs wordt voorzien dat het maximumbedrag waarvoor de exploitant van één ongeval aansprakelijk kan worden gesteld (55) vijftien miljoen Europese eenheden bedraagt, met dien verstande dat een Verdragsluitende Partij bij wet een hoger of lager bedrag kan vaststellen met een minimum van vijf miljoen rekeneenheden (56).

Hierop steunend wordt in artikel 6 van de Belgische wet van 18 juli 1966 dit bedrag vastgelegd op vijfhonderd miljoen frank.

Het door het Verdrag van Parijs vastgestelde minimumbedrag van vijf miljoen rekeneenheden werd unaniem als ontoereikend beschouwd (57).

(55) Een dergelijke beperking per ongeval is van Amerikaanse oorsprong en werd overgenomen in de Duitse Atomgesetz. Daarentegen hielden Zwitserland, Groot-Brittannië en Japan het bij de beperking per installatie. Voor een discussie, zie PIERARD, J.P., o.c., blz. 171 e.v. Hetzelfde probleem bestaat bij de organisatie van de staatstussenkomst.

(56) De Europese Rekeneenheid is gelijk aan de waarde van 0,88867088 gram fijn goud.

(57) *International Problems of Financial Protection against Nuclear Risk, A forum Report*, Harvard Law School, 1959. Men vergelijkte deze bedragen met de vijfhonderd zestig miljoen dollar die in de U.S.A.-wetgeving voorkomen.

Op initiatief van Euratom werd in het Aanvullend Verdrag van Brussel dit bedrag op honderdtwintig miljoen rekeneenheden gebracht (artikel 8 van het Verdrag van Brussel). Door dit verdrag werd overigens nog op een ander punt een belangrijke aanvulling bij het Verdrag van Parijs voorzien. In dat laatste werd, anders dan in de meeste nationale wetgevingen geen staatstussenkomst voorzien (58). Door het Verdrag van Brussel werd deze leemte als volgt aangevuld : ten belope van de eerste vijf miljoen is de schadevergoeding afkomstig uit een verzekering of een andere financiële waarborg ; daarboven en tot de grens van zeventig miljoen rekeneenheden, uit openbare middelen die ter beschikking moeten gesteld worden door de Partij op wier grondgebied de kerninstallatie van de aansprakelijke exploitant is gelegen ; en, voor het bedrag begrepen tussen zeventig en honderdtwintig miljoen R.E. moet de schadevergoeding komen uit fondsen ter beschikking gesteld door de Verdragsluitende Partijen gezamenlijk volgens een verdelings sleutel die in het Verdrag wordt vastgelegd (59). Men bemerkte nochtans dat het slachtoffer zich enkel tegen de exploitant dient te keren, die zich dan op zijn beurt op de geschikte fondsen zal kunnen verhalen (60).

17. Beperking van de aansprakelijkheid in de tijd.

Zoals gezien (zie nr. 3.) kan de lichamelijke schade veroorzaakt door radioactieve stralingen zich pas vele jaren na de feiten openbaren. De termijn binnen dewelke vorderingen kunnen ingeleid worden verdient derhalve alle aandacht, temeer daar ook hier weer een sterk geprononceerd belang van de nucleaire industrie aanwezig is. Door het Verdrag wordt deze termijn op tien jaar vastgesteld te rekenen vanaf het ongeval (artikel 8a) (61). Bij nationale Wet kan echter een kortere termijn met een minimum van 2 jaar worden vastgesteld, hetzij als verval-, hetzij als verjaringstermijn, met ingang van de dag waarop de gelaedeerde kennis draagt of redelijkerwijze geacht wordt kennis te dragen van de schade en de aansprakelijke exploitant zonder dat daardoor de hoger vermelde grens mag overschreden worden.

Slechts ingeval maatregelen genomen zijn tot dekking van de aansprakelijkheid van de exploitant kan een langere termijn dan tien jaar worden

(58) Cfr. de *Indemnification Agreement* in de *Price-Anderson Amendment* ; § 36 van het Duitse *Atomgesetz* ; art. 4, § 4 van de Britse *Nuclear Installations Licensing and Insurance Act* ; artikel 27 van de Zwitserse wet ; artikel 13 van de Zweedse wet ; enz.

(59) Namelijk in artikel 12. Bij het vaststellen ervan wordt rekening gehouden met het B.N.P. en het thermisch vermogen der reactoren die zich op het grondgebied van elke Partij bevinden.

(60) BAUER, R., *Les projets de l'O.E.C.E. et de l'Euratom relatifs à une convention sur la Responsabilité civile dans le domaine de l'énergie atomique*, Aspects, blz. 81 e.v., blz. 90.

(61) Indien het gaat om een ongeval waarbij splijtbare stoffen betrokken zijn welke op het tijdstip van het ongeval verloren, gestolen of verlaten zijn, bedraagt de vervaltermijn van het recht op schadevergoeding tien jaar te rekenen vanaf het tijdstip waarop zulks voorviel.

vastgesteld (art. 8a). Tenzij de nationale wetgeving het tegendeel bepaalt, kan een persoon die schade heeft geleden ten gevolge van een kernongeval en die binnen de termijn van tien jaar een rechtsvordering tot schadevergoeding heeft ingesteld, zijn eis, in verband met een toename van de schade na het verstrijken van de termijn doch vóór de einduitspraak wijzigen.

18. Aansprakelijkheid bij het vervoer van splijtbare stoffen.

Steeds in de optiek de aansprakelijkheid in verband met kernongevallen op een zo klein mogelijk aantal personen te kanaliseren wordt in het Parijse Verdrag bepaald dat de aansprakelijkheid in verband met het vervoer van spijtbare stoffen niet, zoals men verwachten zou, aan de vervoerder wordt opgelegd, maar uitsluitend aan de exploitant die ze verstuurt. Deze aansprakelijkheid duurt tot wanneer een ander exploitant er verantwoordelijkheid voor opneemt en bij gebreke van andersluidende contractuele beschikking wordt zulks geacht te gebeuren wanneer de vervoerde stoffen worden opgenomen door de exploitant van een andere op het grondgebied van een Verdragsluitende Partij gelegen installatie.

Zo de splijtbare stoffen vervoerd worden naar het grondgebied van een niet-contracterende Staat, duurt de aansprakelijkheid totdat de betrokken stoffen uitgeladen zijn uit het vervoermiddel waarmee ze op dit grondgebied zijn toegekomen (art. 4a). In de omgekeerde situatie valt de aansprakelijkheid op de exploitant naar wie overeenkomstig diens schriftelijk akkoord de materialen werden verzonden van zodra de splijtbare stoffen geladen zijn op het vervoermiddel waarmee zij buiten het grondgebied van een niet-verdragsluitende Partij worden gebracht (art. 4c).

19. Tot slot wordt ingegaan op de situatie van de werknemer in een kerninstallatie, slachtoffer van een kernongeval.

In principe geldt de bijzondere regeling van het Verdrag evenzeer voor de werknemers als voor om het even welk ander slachtoffer.

Anderzijds dienen alle werknemers zich te kunnen beroepen op de bijzondere rekeling inzake sociale zekerheid. Het Verdrag verwijst dan ook naar het nationaal recht der Verdragsluitende Partijen voor het antwoord op de vraag welk regime van toepassing is (art. 6h). Voor België wordt in art. 9 van de Wet van 18 juli 1966 uitdrukkelijk bevestigd dat de gerechtigden op een stelsel van verzekering tegen ziekte en invaliditeit, maatschappelijke zekerheid of vergoeding voor arbeidsongevallen of beroepsziekten aan de wetgeving tot regeling van dat stelsel onderworpen blijven wanneer de schade tengevolge van een kernongeval van die aard is dat zij aanleiding geeft tot toepassing van die stelsels. Men notere in dit verband dat *aandoeningen veroorzaakt door ioniserende stralingen* werden opgenomen in de lijst van de erkende *beroepsziekten* (62).

Dit betekent evenwel niet dat ioniserende stralingen niet als *arbeidsongeval* kunnen doorgaan. Zo besliste de correctionele rechtbank van Turnhout in het welbekende geval JANSEN (63) dat het hier ging om een arbeidsongeval vermits, aldus de rechtbank, het hier wel degelijk ging om een plotselinge en ongewone gebeurtenis, welke van buitenuit en op plotselinge wijze heeft ingewerkt op het slachtoffer, ook al is de ziekte die het gevolg is van dit arbeidsongeval opgenomen in de lijst der beroepsziekten.

20. Gaat het dus om een arbeidsongeval, dan is de forfaitaire regeling van de arbeidsongevallenwet inzake de te vergoeden schade toepasselijk (64). Deze nu betreft benevens de kosten van geneeskundige verzorging (artikelen 28 tot 33) bij dodelijk ongeval de begrafeniskosten, de kosten van overbrenging alsmede een lijfrente (artikelen 10 tot 24) ; bij andere arbeidsongevallen de kosten voortvloeiende uit arbeidsongeschiktheid (artikelen 22 tot 27). Het slachtoffer kan dus voor morele schade (schade aan de persoon die niet tot arbeidsongeschiktheid aanleiding geeft) geen schadevergoeding bekomen van zijn werkgever. Onder de nieuwe wet, zoals onder de oude, wordt alle schade aan de persoon geacht vervat te zijn in de forfaitaire bedragen van de wet (65). Voor typisch nucleaire schade zoals genetische schade, vervlugde veroudering, haaruitval en dergelijke, die wel degelijk als schade aan de persoon moet beschouwd worden ook al geeft ze geen aanleiding tot arbeidsongeschiktheid kan de werknemer, blijkbaar anders dan andere slachtoffers, geen vergoeding bekomen.

Voor schade aan de goederen behouden de getroffene of zijn rechthebbenden evenwel hun rechtsvordering inzake burgerlijke aansprakelijkheid tegen de werkgever (artikel 46, 1,1° Arbeidsongevallenwet). Hetzelfde geldt voor de schade ten gevolge van een opzettelijke fout van de werkgever of zijn lasthebber (artikel 46, 1,1° en 3°). Kan in een dergelijk geval het slachtoffer zich beroepen op de verdragsregeling en dus foutloze causale aansprakelijkheid ook voor morele schade invoeren ? Wij menen van wel. Er is geen reden om tussen slachtoffers-werknemers en andere slachtoffers te discrimineren !

Indien opzettelijke fout van het slachtoffer werd bewezen bestaat overeenkomstig de arbeidsongevallenwetgeving een aansprakelijkheid. Zoals gezien geeft het Verdrag geen antwoord op de vraag of er verdeling of ontheffing van aansprakelijkheid is ingeval van fout van het slachtoffer (cfr. *antea* nr. 10) en het antwoord wordt overgelaten aan de nationale rechtbanken. Het is waarschijnlijk dat de Belgische rechtspraak opzet van het slachtoffer als exoneratiegrond zou beschouwen.

(63) Corr. Turnhout, 14 februari 1969, *R.W.*, 1968-69, kol. 1281.

(64) Arbeidsongevallenwet, 10 april 1971, *B.S.*, 24 april 1971.

(65) Voor het regime onder de oude wet ; zie DILLEMANS, R., *Handboek van sociale Zekerheid*, cursusuitgave, 1967, blz. 128.

Tenslotte is er het probleem van de fout van een derde. Overeenkomstig de arbeidsongevallenwetgeving staat het slachtoffer normaliter een vordering open tegen deze laatste. Hieraan wordt afbreuk gedaan door de Verdragsregeling inzake kernongevallen met name in het beginsel van de kanalisatie van aansprakelijkheid krachtens hetwelk het slachtoffer zich enkel tegen de exploitant kan richten. Men zal zich herinneren dat enkel in het geval waarin schade wordt veroorzaakt door de opzettelijke fout van een derde de exploitant wel over een verhaalsrecht tegen de derde aansprakelijke natuurlijke persoon zal beschikken ten belope van het door hem vergoede bedrag.

21. De vraag naar de verdienstelijkheid van het beschreven regime kan zowel op principiële als doelmatigheidsgronden gesteld worden. Het beginsel van de uitschakeling van fout als voorwaarde van aansprakelijkheid bevat in die zin niets nieuws, dat gevaarlijke bedrijvigheden traditioneel met foutloze aansprakelijkheid gesanctioneerd worden (66).

De traditionele opwerping volgens dewelke zulks kan aanleiding geven tot verminderde voorzichtigheid (vermits aansprakelijkheid toch wordt opgelopen) wordt tegengesproken door de feiten. Het is merkwaardig dat deze gevaarlijke activiteiten precies aanleiding geven tot bijzondere voorzorgsmaatregelen en uiterste voorzichtigheid.

Het beginsel van staatstussenkomst zoals voorzien in het Verdrag van Brussel dat zijn oorzaak vond in de praktische moeilijkheid dat boven bepaalde bedragen private verzekering niet meer beschikbaar was, vindt zijn theoretische fundering in de algemeen suppletieve rol van hulpverlening in rampsituaties die de Staat wordt toegekend, en in de nood aan collectivering van het risico. Inderdaad, gezien de gehele bevolking geacht wordt belang te hebben bij de ontwikkeling van de kernenergie, moet ook het risico in dezelfde mate gecollectiveerd worden. Men kan zich in dit verband tezamen met RODIERE de vraag stellen of men wel ver genoeg gegaan is, en of het principe zelf van de aansprakelijkheid van de individuele exploitant niet diende opgedoekt te worden (67).

Een opmerking weze tenslotte geformuleerd omtrent de doelmatigheid van het systeem. De besproken regeling is grotendeels gedacht en behandeld in termen van katastrofen. Hierin ligt inderdaad het distinctief karakter van het nucleair risico. Voor de kernongevallen die niet het karakter van een catastrofe aannemen blijven nochtans bewijsmoeilijkheden bestaan. Causaliteit is hier vooral moeilijk aanwijsbaar en de beperking van de duur van de aansprakelijkheid kan een ernstige struikelblok voor de slachtoffers betekenen.

(66) Voor België : zie voetnoot 10. Dit is ten andere nagenoeg universeel : in de *Common Law* werd door *Rylands v. Fletcher* (LR 3 H.L. 330, 1868) foutloze aansprakelijkheid ingevoerd voor de zgn. *ultrahazardous activities* ; in het Duitse recht werd de objectieve aansprakelijkheid langs legislatieve weg ingevoerd voor een aantal als gevaarlijk beschouwde activiteiten als het gebruik van vliegtuigen, hoogspanning, auto's enz. ; cfr. VON CAEMMERER, E., *La responsabilité du fait de choses inanimées et le risque atomique*, Aspects, blz 19 e.v.

(67) RODIERE, R., *Responsabilité Civile et Risque Atomique*, l.c.